

Література:

1. Вербицький В.В. Про розвиток юннатівського руху в Україні // Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 1995,- № 18.- С.14-21
2. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття.-К.: Райдуга, 1994.-61 с.
3. Закон України “Про загальну середню освіту” // Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 1999.-№ 15.-С.6-31.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Віктор Кавецький

Перехід країни на рейки ринкової економіки вимагає якісно нового вирішення проблеми підготовки учнів загальноосвітніх шкіл до професійного самовизначення. Насамперед слід виходити з позиції, що вибір фаху молодими людьми є не лише побудовою конкретного професійного плану, а й компонентом особистісного самовизначення. Тому вибір професії старшокласниками слід розглядати як елемент визначення свого місця в системі суспільних відносин.

Також слід дотримуватися такого принципу: школа та інші інститути соціалізації молоді (профорієнтаційні центри, соціальні служби для молоді та інші) повинні лише створювати сприятливі умови для вибору професії молодими людьми, здійснювати інформаційне забезпечення цього процесу. Остаточний вибір майбутнього фаху – прерогатива самої особистості школяра. Тому в своїй роботі профконсультантам (вчителям, практичним психологам) слід враховувати соціальні і професійні орієнтири старшокласників – основних суб'єктів професійного самовизначення. Тож наше дослідження було спрямоване на визначення позицій учнів 9 та 11 класів стосовно питань, пов'язаних із їх вибором майбутнього фаху. Об'єктом вивчення були думки сільських учнів загальноосвітніх шкіл (Тернопільський район), тому зверталася увага на такі фактори. З одного боку, оскільки це старшокласники сільської місцевості, особливо вивчались вибори спеціальності аграрної сфери і ставлення учнів до неї. З іншого боку, через близькість їх проживання до обласного центру, досліджувалася тенденція орієнтації школярів на професії, більш властиві містові.

Насамперед розглянемо ставлення учнів до різних спеціальностей.

Найбільш престижними серед дев'ятикласників є професії юриста та лікаря (по 48%), вчителя (20%), спеціальності мистецького напрямку (16%) та перекладацькі (14%). При цьому є суттєві відмінності у думках учнів відповідно до статі. Так, дівчата значно частіше за хлопців називають серед престижних фах лікаря (відповідно 60% і 36%), вчителя (відповідно 32% і 8%) та перекладача (відповідно 28% і 0%). Хлопці ж до престижних професій частіше відносять підприємця (відповідно 20% і 4%) та механіка (відповідно 16% і 0%).

Схожа картина спостерігається і в позиціях випускників шкіл: найбільш престижними професіями є юристи (62%) та лікарі (54%). Наступні місця займають спеціальності економічної та педагогічної галузі. Дівчата – випускниці, як і дев'ятикласниці, частіше за юнаків вказують серед професій, які цінуються, спеціальності медичного напрямку (70%), також вони частіше за хлопців відносять до престижних професію бухгалтера (відповідно 30% і 10%). Представники сильної статі більше цінують менеджера (20%) та підприємця (16%). Сільські старшокласники спеціальності аграрної сфери практично зовсім не згадують серед престижних. Зате серед професій, що не цінуються учнями, спеціальності, пов'язані із сільським господарством, займають перші місця. Так, до числа найбільш непрестижних професій сільські дев'ятикласники віднесли такі:

- працівник с/г (32%),
- прибиральниця (28%),
- шахтар (20%),
- вчитель (16%).

Причини віднесення до непрестижних видів професійної діяльності перших двох –

несприятливі умови праці та низька оплата, а шахтаря – небезпека праці. Наявність вчителя у цій групі школярі пояснюють так: “у них проблеми із психічним здоров’ям та матеріальним забезпеченням”. Дівчата - дев’ятикласниці частіше за хлопців до неprestижних відносять спеціальності с/г напрямку, особливо часто фах доярки (28%). Представники сильної статі в цьому плані частіше вказують шахтаря та вчителя.

Думки одинадцятикласників про неprestижність того чи іншого фаху мало чим відрізняються від позицій учнів дев’ятих класів.

У цьому списку знаходяться ті ж професії, вони лише помінялися місцями: вчитель і прибиральниця по 28%, працівник с/г 20%.

Випускниці частіше до неprestижних відносять професії продавця та повара (по 15%), у ставленні ж до інших спеціальностей суттєвих відмінностей у думках відповідно до статі не спостерігається.

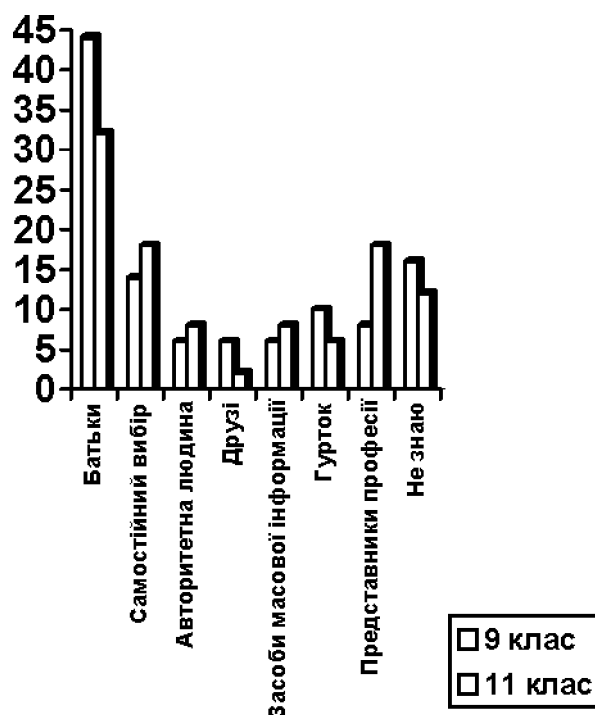
Проаналізуємо тепер плани школярів щодо свого подальшого навчання.

Переважає більшість дев’ятикласників (68%) планує піти спочатку в 10 клас, а потім спробувати вступити до вищого навчального закладу. Кожен 8 (12%) учень бажає навчатися у технікумі, певна частина (4%) – у ПТУ, інші (16%) ще не визначилися. При цьому дівчата частіше, ніж хлопці, орієнтуються на вступ до технікуму (відповідно 16% і 8%).

Серед сільських випускників шкіл виявлені такі тенденції: половина (50%) пов’язує свої плани із здобуттям вищої освіти, у технікуми і училища планують вступити відповідно 12 % та 8%. Значно більшою, ніж серед учнів 9 класів, є частка тих, хто не визначився зі своїми професійними планами (30%). Суттєвих відмінностей у думках з цього питання відповідно до статі не виявлено.

Щодо виборів сільськими старшокласниками конкретних професій, то спостерігаються такі тенденції. Прослідковується пряма залежність між спеціальностями, які обираються школярами і тими, що є, на думку учнів, престижними. Так, найчастіше дев’ятикласники обирають професії лікаря (16%), юриста та вчителя (по 8%). Кожен 4 (24%) не визначився із майбутньою спеціальністю. Дівчата частіше бажають опанувати фах лікаря, вчителя, а хлопці – автомеханіка, підприємця. Деяка інша картина спостерігається у виборах випускників шкіл. Найбільша частина (14%) планує стати юристами, професію лікаря думає опанувати 10% школярів, обрати фах шофера – 6%. Ще більша кількість, порівняно з дев’ятикласниками, не визначилась із своєю майбутньою спеціальністю – 34%. Дівчата частіше обирають професії лікаря, модельєра, перекладача, а юнаки – водія. Спеціальності, пов’язані з аграрною сферою, обирають одиниці.

Проаналізуємо у діаграмі, що ж зумовило вибір того чи іншого фаху сільськими старшокласниками:

Отже, найбільш впливовим фактором є сім'я (незалежно від статі опитуваного). Цікаво, що досить велика частка учнів стверджують, що вони самостійно обрали собі майбутню спеціальність. Швидше за все впливом інших чинників вони або нехтують, або ж не до кінця усвідомлюють їхнього значення. Негативним є те, що фактично жоден із респондентів не вказав школу у списку визначальних факторів вибору професії.

Основними мотивами вибору фаху сільськими дев'ятикласниками є: цікавий зміст праці та належна оплата (по 28%), сприятливі умови роботи (26%), престижність фаху (22%).

Фактично не має великої різниці у відповідях між статями: лише хлопці більшого значення надають матеріальному стимулу (36%), дівчата ж — 20%. А представниці прекрасної статі — частіше зацікавлені у спілкуванні з людьми під час роботи (16%).

Дуже схожа ситуація щодо мотивів вибору професії у одинадцятикласників. Майже половина випускників шкіл (46%) найбільше у обраній спеціальності цінують матеріальне забезпечення, відповідність професії інтересам (38%), належні умови праці (24%), та престижність спеціальності (16%). Знову ж юнаки більше за дівчат цінують матеріальний стимул (відповідно 50% і 40%). Останні частіше обирають професії через цікавий зміст праці та через перспективність фаху.

Підсумовуючи відзначимо такі аспекти:

1. Аналіз обраних престижних та непрестижних професій показує, що в переважній більшості учнями називаються широко відомі види професійної діяльності, що свідчить про низький рівень інформованості учнів про сучасний світ професій.

2. Переважна кількість учнів планує опанувати професії, які передбачають працевлаштування в обласному центрі. Отже, старшокласники в майбутньому думають виїхати з рідного села у місто або ж поповнити лави маятникових мігрантів.

3. У старшокласників спостерігається тенденція до нехтування спеціальностями аграрної сфери, особливо негативне ставлення до представників державної сфери сільського господарства, до працівника приватного сектора — фермера, ставлення значно краще.

4. Потребує поліпшення профорієнтаційна робота сільської школи, яка останнім часом проводиться на досить низькому рівні, про що свідчать наші дослідження. При цьому необхідно налагодити тісну співпрацю з батьками учнів — основним визначальним фактором вибору старшокласниками майбутнього фаху.

5. Наше дослідження виявило суттєву різницю у думках школярів відповідно до статі. Отже при підготовці учнів до вибору спеціальності слід враховувати не тільки вікові, а й

статеві відмінності оптантів.

На нашу думку, вище викладена інформація про соціально-професійні орієнтири старшокласників може бути корисною не лише для того, хто виступає в ролі шкільного профконсультанта (вчитель, практичний психолог), але й для самих школярів – основних суб'єктів професійного самовизначення. Адже вільне, свідоме і обґрунтоване рішення можна прийняти лише на основі знання всієї ситуації вибору.

Володимир Штонь, Даріуш Фрейман

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕРГОНОМІКИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Майбутній учитель вивчає у вузі комплекс дисциплін, але далеко не завжди пізнає при цьому діалектику свого предмета, навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності. Він рідко виявляє закономірності фізичного і психічного розвитку учня, оволодіває методами психодіагностики. Саме тому створення і введення такої дисципліни як “Основи педагогічної ергономіки” у навчальні плани педагогічних вузів є сьогодні вкрай необхідним.

Ергономіка (з грецької: *ergon* – робота, діяльність + *nomos* – закон, правило). Вибір саме цього терміна пояснюється тим, що дана галузь знань не належить повністю жодній із навчальних дисциплін, які беруть участь у її розробці; окрім цього, як і кожний термін, він є коротким, однозначним, визначеним і прийнятним у наукових сферах інших країн.

Виникнення ергономіки – природний процес у розвитку наукових знань, у ході якого поряд із диференціацією наук, що продовжується і сьогодні, проходить їх інтеграція, взаємопроникнення. Ергономіка виникла на стику технічних наук, психології, фізіології та гігієни праці. Тенденція розвитку ергономіки призводить до необхідності застосування розроблених нею методів і критеріїв у будь-якій сфері людської діяльності: як на виробництві, так і у навчальному процесі, у побуті тощо.

Однією із найважливіших проблем, пов'язаних із використанням ергономіки у навчальній діяльності, є встановлення порівняльної значимості психофізіологічних функцій, активованих працею у різних професіях, для розвитку політехнічних установок і навичок учнів. Синтезуючи досягнення цілого ряду наук про навчальну, трудову діяльність і загальноосвітні та технічні дисципліни, ергономіка може сприяти встановленню відповідних міжпредметних зв'язків і в кінцевому результаті – кращій організації самого процесу навчання. Тому цілком слушними є твердження, згідно яких визріла необхідність створення **педагогічної ергономіки** [5, 30].

Педагогічна ергономіка – наукова дисципліна, яка комплексно вивчає людину або групу людей у конкретних умовах їх навчальної діяльності, пов'язаної із використанням різноманітних засобів (ТЗН, машин, унаочнення тощо). Вона є одночасно корективною і проектувальною дисципліною, тому що у її завдання входить розробка методів обліку людських факторів при модернізації діючих і створенні нових педагогічних технологій, відповідних умов праці. Ця синтезована навчальна дисципліна інтегрує, систематизує у собі знання із багатьох галузей суспільної діяльності: соціології, психології, педагогіки, фізіології, безпеки життєдіяльності, естетики та ін.

Об'єктом дослідження педагогічної ергономіки є педагогічний процес, а предметом – системи: людина – засоби навчання – середовище.

Метою даного курсу є озброєння студентів узагальненими знаннями про педагогічну ергономіку, формування у них умінь здійснювати ергономічний аналіз навчально-виховного процесу, стану навчально-матеріальної бази, а також організовувати продуктивну працю учнів.

Загальновідомо, що педагогічний процес у загальноосвітній школі є органічною єдністю процесів навчання і виховання. Крім того, процес навчання, у свою чергу, складається із взаємопов'язаних процесів викладання і учіння. Усі педагоги – науковці і методисти одностайно стверджують, що рівень навчально-матеріальної бази і методичного забезпечення є визначальним для ефективності засвоєння навчальних предметів, особливо такого, як трудове навчання. Вони також вказують на необхідність впровадження в практику роботи школи продуктивної праці як важливого чинника всебічного розвитку особистості учня.

Тому в структуру програми із даного навчального предмета були включені такі розділи: